

Typering

Conform de opvattingen van de Delftse School op een oude bouwplaats na WOII herbouwd boerderijcomplex 't Heyendaal bestaande uit een hallenhuisboerderij, veeschuur en zaadloos/varkensstal uit de periode 1948-1953, ontworpen door de uit Laag-Keppel afkomstige architect A.H. Esseveld. De overige opstallen op het erf vallen buiten de bescherming.

Historie en ligging

Boerderijcomplex 't Heyendaal ligt in het buurtschap Cortenoever in een grote meanderbocht van de IJssel. Het gebied is een van de best bewaarde kronkelwaardenlandschappen van Nederland en bestaat uit kleinschalig agrarisch cultuurlandschap met hooi- en weilanden en kleine akkers. Het boerenbedrijf maakte onderdeel uit van landgoed Reuversweerd en bestond uit een hallenhuisboerderij, veeschuur, wagenschuur, wat opstallen en een boomgaard. De huidige boerderij dateert uit 1953 en is opnieuw opgebouwd na een brand in 1945. Het erf is ingericht met de opstallen gericht op de straat en het voorhuis op de IJssel.



De ligging van de boerderij aan de IJssel en de Weg naar het Ganzen Ei (voorheen Holthuiserweg).

De laatste boer Hendrik Jan Wassink is in 1925 geboren op de voorganger van de bestaande boerderij. Zijn ouders verhuisden in 1924 naar deze pachtboerderij en begonnen hier een gemengd bedrijf. Bij de oude boerderij hoorde in het begin zeventien hectare grasland. Bouwland werd later verworven. Het bedrijf bestond uit twaalf MRIJ koeien, dit aantal groeide uit tot drieëntwintig stuks. Daarnaast waren er Gelderse paarden die al het werk deden: ploegen, eggen, gras en graan maaien, hooi schudden en mest rijden. Er was geen trekker. Alles werd met paarden- en mensenkracht gedaan. De boerenwagens, ploeg en eggen werden door Hendrik Jan Wassink zijn vader en hemzelf gebouwd. Op het hoogtepunt groeide de pachtgrond uit tot tweeëndertig hectare. De paardenwagens en handgereedschappen zijn op het erf bewaard gebleven en vormen een blijvende herinnering aan het boerenbedrijf van de familie Wassink.

De oude boerderij is vlak voor de bevrijding afgebrand, vermoedelijk kapot geschoten door de Canadezen die op dat moment al aan de andere kant van de IJssel zaten en wilden voorkomen dat de Duitsers zich in de boerderijen aan de overkant konden verschuilen. Niet alleen 't Heyendaal, maar ook andere boerderijen langs het water zoals bijvoorbeeld

van de familie Velthorst, Breukink, Beker, Gravenbrink en Goris brandden af. Na de bevrijding werd gestart met de wederopbouw. Dit proces zou uiteindelijk ruim vijf jaar duren (1948-1953) en werd gefinancierd door barones Van Sytzama. De bouwkosten voor de boerderij werden begroot op f50.000,-. In 1953 werd vergunning verleend voor de bouw van de boerderij en veeschuur. De zaadloods was reeds in 1948 klaar en werd in 1953 verbouwd tot wagenloods met varkensstal. De architect A.H. Esseveld uit Laag-Keppel was verantwoordelijk voor het ontwerp van de boerderij en bijbehorende opstallen. Voor de bouw werd zoveel mogelijk materiaal van het land gebruikt en het werk werd uitgevoerd door ambachtslieden die in dienst waren van het landgoed. De gebouwen werden voor zover mogelijk gebouwd op bestaande funderingen.

In de wederopbouwperiode werd er iets meer melk geproduceerd dan voor de oorlog. Op het hoogtepunt waren er drieëntwintig koeien. Er werd weliswaar een melkmachine aangeschaft, maar er werd altijd nog met de hand nagemolken. Alhoewel de inrichting van het land om de boerderij heen sterk veranderde – de nieuwe IJsselbrug werd bijvoorbeeld aangelegd met een rondweg rondom Brummen, er kwam een verharde weg voor alle huizen en boerderijen in Cortenoever en er kwamen kabels voor elektriciteit en telefoon – werd op de boerderij vastgehouden aan kleinschaligheid zodat Jan Wassink het werk zelf met zijn vader kon uitvoeren, eventueel met wat ondersteuning van een loonwerker.

De boerderij en gronden bleven tot 1960 in eigendom van landgoed Reuversweerd. Door ruilverkaveling werden steeds stukjes grond in etappes aan Staatsbosbeheer verkocht totdat zij in 1980 ook de boerderij en andere opstallen verwierf. Hendrik Jan Wassink kon tot zijn dood op de boerderij blijven wonen.

Een kleine parel

Behalve de dorpen en steden had ook het platteland veel te lijden gehad van de oorlogshandelingen. Er werden in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog meer dan 8000 boerderijen verwoest. Omdat land- en tuinbouw de belangrijkste middelen van bestaan waren werd de verwoeste cultuurgrond na de bevrijding onmiddellijk weer gereed gemaakt voor gebruik. Het Rijk voorzag in landbouwmachines en de veestapel werd weer op het vooroorlogse niveau gebracht. Al snel na de capitulatie werd begonnen met de herbouw en het herstel van tijdens de Duitse inval vernielde boerderijen door het hiervoor verantwoordelijk gestelde Bureau Wederopbouw Boerderijen. Toen de Duitsers in 1942 een bouwstop afkondigden stagneerde ook de boerderijenbouw. In de jaren 1944-'45 werd de situatie in de agrarische sector na het vernielen van nogmaals duizenden boerderijen buitengewoon zorgelijk. Getalsmatig werd de grootste schade aangericht in Gelderland en Noord-Brabant. Naast herstelbare schade aan agrarische gebouwen werden in Gelderland 2307 boerderijen volledig vernietigd.

Vanwege de plundering van de Duitsers was de bouwmaterialenindustrie grotendeels vernield of lamgelegd door gebrek aan brandstof en grondstoffen. Dit zorgde voor een groot materiaaltekort na de bevrijding. De bouw van noodboerderijen kwam toch snel op gang en op 31 december 1946 waren er op de erven in Nederland 4479 noodwoningen met 5519 noodstallen in gebruik. Ook werd er dat jaar begonnen met de herbouw van de in '44-'45 vernielde boerderijen. Gedurende de oorlog werd er door de overheid en het bedrijfsleven al gezocht naar bouwmethoden die het tekort aan arbeiders en schaarste aan bouwmaterialen konden opvangen. Diverse systemen van prefabricatie voor met name woningen werden onderzocht op bruikbaarheid. Toen het Bureau Wederopbouw Boerderijen in de eerste oorlogsjaren aan de slag ging met het Wederopbouwprogramma was er de nadrukkelijke wens om min of meer streekeigen agrarische gebouwen te ontwerpen die een moderne bedrijfsvoering mogelijk maakten. Ook na de oorlog was er bij de herbouw van de verwoeste boerderijen aanvankelijk een voortzetting van het beleid om een efficiënte landbouwkundige exploitatie te combineren met het streekeigene.

Omdat het bouwtempo door diverse oorzaken achter bleef, gingen er echter steeds meer stemmen op om verregaande standaardisatie in de boerderijenbouw toe te passen. Vanaf ongeveer 1948, toen de boerderijbouw weer redelijk op gang kwam, veranderde er veel

op bouw- en bedrijfstechnisch gebied. Dit was van invloed op de vormgeving van de boerderij; de compacte bouwmassa van de traditionele boerderij maakte in de jaren '50 steeds meer plaats voor de gelede bouw, waarin voor het streekeigene karakter minder plaats was.

Vanaf 1949 werd er vanuit de Afdeling Boerderijenbouw, de opvolger van Bureau Wederopbouw Boerderijen, propaganda gevoerd voor een vereenvoudiging in de boerderijenbouw. Er ontstond een flexibel boerderijontwerp.

Belangrijkste uitgangspunten voor dit flexibele boerderijontwerp zijn: grote flexibiliteit met betrekking tot indeling en omvang van de bedrijfsruimtes, functionele vormgeving, een efficiënte inrichting, maatregelen die tot verbetering van de bedrijfshygiëne en de brandveiligheid moesten leiden en vooral het reduceren van de bouw- en onderhoudskosten, mede te realiseren door de standaardisatie van bouwonderdelen.

De moderne boerderij van de jaren '50 en '60 werd hierdoor vaak een vertegenwoordiger van de gelede bouw met een grote zelfstandigheid van de onderdelen. Woning, tasruimte en veestallen werden in aparte bouwvolumes ondergebracht, die soms door middel van een tussenlid met elkaar verbonden waren. Een belangrijke bijdrage aan de ontwikkeling van de moderne boerderij werd geleverd door het door de overheid en het bedrijfsleven in 1958 in Wageningen opgerichte Instituut voor Landbouwbedrijfsgebouwen. Dit onderzoeksinstituut hield zich bezig met de ontwikkeling en bevordering van fabrieksmatig vervaardigde elementen voor de bouw en inrichting van boerderijen. Hoewel het traditioneel, streekeigen bouwen niet helemaal verdween werd de naoorlogse boerderij steeds meer een gestroomlijnd agrarisch bedrijf, waarin voor traditie en nostalgie minder plek was.

De grondlegger van de Delftse School (ca.1925-1955) was de Delftse hoogleraar prof.ir. M.J. Granpré Molière (1883-1972). Granpré Molière streefde een bouwkunst met eeuwigheidswaarde na. Gebouwen met een duidelijke ruimtevorm, een plastische monumentaliteit en een gevel met een aangezicht waren een vereiste. Karakteristiek voor de Delftse School is de op de menselijke schaal gebaseerde architectuur, de toepassing van streekeigen materialen, handvorm bakstenen en met keramische pannen gedekte schild- of zadeldaken voorzien van duidelijk gemarkeerde schoorstenen. Een belangrijk onderdeel van de architectuur zijn de roedenverdelingen in de ramen die de sobere, vaak robuuste architectuur een vriendelijke en vaak zelfs elegante uitstraling geven. De ambachtelijk verwerkte materialen moesten voorkomen dat de bewoner de indruk kreeg dat zijn huis een serieel vervaardigd product was, eender als alle andere. Zijn huis was echter uniek en representeerde, niet minder dan een kerk of een raadhuis, de eeuwige architectuur die door het ambachtelijke aspect naast een stoffelijke ook een geestelijke dimensie had gekregen. De traditionalistische opvattingen van de stijl van de Delftse School zijn bepalend geweest voor de architectuur en stedenbouw van de wederopbouw in de gemeente Brummen.

Boerderij 't Heyendaal past in het gedachtengoed van Bureau Wederopbouw Boerderijen en het Wederopbouwprogramma. De boerderij valt op vanwege de soberheid en toepassing van traditionele bouwmaterialen voor het interieur van het voorhuis en de gevels van de boerderij en schuren, zo kenmerkend voor de Delftse School en het traditionalisme. Tegelijkertijd voldoen de interieurs van het achterhuis en de stallen aan de regels van Bureau Wederopbouw Boerderijen voor wat betreft brandveiligheid (toepassing van verdiepingsvloer van holle baksteen in het achterhuis) en hygiëne,

Beschrijving boerderij*Plattegrond en opzet*

De boerderij is opgebouwd op een rechthoekige plattegrond met een voor- en achterhuis. Het bestaat uit een bouwlaag met zolderverdieping onder een zadeldak met wolfseinden voorzien van rode mulden pannen. De boerderij heeft een gemetselde schoorsteen ter hoogte van het voorhuis. Het voorhuis bestaat uit een kamer, keuken, spoelkeuken met pomp en w.c. en slaapkamer. Op de verdieping bevinden zich nog drie slaapkamers en een waterreservoir voor stromend water in huis. Het achterhuis was ingericht als stal voor melkvee en jongvee.

De gevels zijn opgebouwd uit schoon metselwerk van roodbruine baksteen gemetseld in halfsteens verband. De gevelopeningen in de boerderij worden aan de bovenzijde afgesloten door strekken. In het voorhuis hebben de gevelopeningen nog de oorspronkelijke vierruits indeling van de stolpramen. De luiken van de begane grond vensters zijn verdwenen. Het achterhuis heeft rechtgesloten prefab betonramen met middenstijl en ventilerende onderdorpels.

Voorgevel

De voorgevel heeft in het midden de voordeur met bovenlicht, gevat in een omlijsting van muizentand metselwerk. De afsluiting van deze omlijsting is verdwenen. Aan weerszijden van het de voordeur bevindt zich een groot stolpraam. De verdieping heeft drie iets kleinere stolpramen.

Rechter zijgevel

Deze gevel heeft twee stolpramen ter hoogte van het voorhuis. In het dakvlak bevindt zich nog een dakraam. Een deur geeft toegang tot het achterhuis. Daarnaast heeft de gevel vijf stalramen. In het dakvlak ligt ongeveer in het midden nog een klein stalraampje.

Linker zijgevel

De linker zijgevel heeft de toegang tot de spoelkeuken. Deze deur heeft een zijlicht en aan de rechterzijde van de deur is een stolpraam geplaatst. Ter hoogte van het achterhuis bevindt zich een staldeur en vijf stalramen. In het dakvlak zijn twee kleine dakramen geplaatst.

Achtergevel

De achtergevel heeft een symmetrische indeling met op de begane grond een getoogde deuropening met aan weerszijden een getoogde staldeuropening.

Interieur

Het interieur van de boerderij is goed bewaard gebleven, dit geldt zowel voor de structuur als de nagelvaste onderdelen. In het voorhuis bevinden zich nog onder meer het aanrecht met granito blad, bovenkastjes en stookplaats in de spoelkeuken. De keuken en kamer hebben gemetselde schouwen en inbouwkasten en in de lang liggen geel gewolkte tegels; de houten trap heeft een ovaalronde trappaal die naar boven toe verjongd. Het bakelieten hang- en sluitwerk op de ramen en deuren, stopcontacten en lichtschakelaars, evenals de vensterbanken en de deuren zelf zijn nog aanwezig. Ook het zachtbordplafond is er nog en in de slaapkamers zitten nog restanten van behang. Het interieur valt op door de aandacht die aan de details en afwerking is besteed. Hierbij wordt vooral gedacht aan de trappaal, gemetselde en gestuukte schouw in de kamer, en de betegelde vensterbanken. In het achterhuis is de indeling van grupstal nog aanwezig en afwerking. De betonnen kolommen verdelen het achterhuis in drie beuken. In de zijbeuken waren de stallen voor het melk- en jongvee. De verdiepingsvloer is van holle baksteen. In het achterhuis staan nog de oude werkbanken van de boer en bijbehorende gereedschappen.

Beschrijving veeschuur

De veeschuur is opgebouwd op een rechthoekige plattegrond en heeft een bouwlaag onder een zadeldak gedekt met rode muldenpannen. De gevels zijn opgetrokken uit bruine baksteen en zijn gemetseld in kruisverband. De gevelopeningen worden aan de bovenzijde afgesloten door strekken en hebben rechtgesloten prefab betonramen met middenstijl en ventilerende onderdorpels. De kopse gevel aan de IJsselzijde heeft een rond raam in de topgevel. In de veeschuur zijn twee paardenstallen en stallen voor varkens. Ook is er een eenvoudige hooizolder met hooiluik. In de schuur staan de door de boer zelf gemaakte wagens gestald.

Beschrijving zaadloods/varkensstal

De wagenschuur is in 1948 gebouwd als zaadloods en in 1953 uitgebreid met een varkensstal. Het heeft de vorm van een kapschuur en telt vier vakken op een rechthoekige plattegrond met zadeldak gedekt met rode golfplaten. Het heeft een kort dakschild aan de zuidkant en de schuur is daaronder open. De varkensstallen bevinden zich in het meest rechter vak. Hiertoe zijn de muren ter hoogte van de gevelopeningen dichtgemetseld met rode baksteen in wildverband. Houten varkensstaldeuren en rechtgesloten prefab betonramen met ventilerende onderdorpels bepalen de kopse gevel. Daarboven is een houten beschot aangebracht. De andere kopse gevel heeft ook een houten gevelbeschot. In het interieur zijn de varkensstallen zelf nog aanwezig.

Reden van plaatsing*Algemeen historische waarde*

- De huidige boerderij vervangt een oudere voorganger die door een brand in 1945 is verwoest. Om deze reden vormt de huidige boerderij een blijvende herinnering aan de voor de identiteit van de gemeente Brummen gezichtsbepalende geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in het algemeen en landgoed Reuversweerd in het bijzonder.
- Het complex geeft een goed beeld van het functioneren van een kleinschalig gemengd agrarisch bedrijf van voor de oorlog dat na de Tweede Wereldoorlog werd voortgezet en heeft als zodanig algemeen historische waarden voor de gemeente Brummen in het algemeen en landgoed Reuversweerd in het bijzonder. Hier is niet gekozen voor schaalvergroting en vernieuwende manieren van landbouwbedrijven, maar is vastgehouden aan traditionele vooroorlogse methoden, inclusief melken met de hand en het houden van de dieren in een grupstal.
- De gaaf bewaarde collectie van handgereedschappen, zelfgebouwde boerenwagens op massieve banden, de ploeg en de eggen, is nog op de boerderij aanwezig en heeft een hoge algemeen historische- en zeldzaamheidswaarde. Het vertelt het verhaal van het leven van de boer Jan Wassink en zijn familie en laat zien hoe een klein boeren bedrijf functioneerde voor, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog.

Architectuurhistorische waarde

- Het boerderijcomplex 't Heyendaal is van belang voor de gemeente Brummen als goed en gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een conform de toenmalige opvattingen, met streekeigen elementen, ontworpen modern agrarisch bedrijf. In het ontwerp is uitgegaan van een kleinschalig agrarisch gemengd bedrijf. In de uitvoering is gebruik gemaakt van traditionele ontwerpprincipes gecombineerd met moderne materialen zoals een betonconstructie in het achterhuis en de toepassing van de voor de wederopbouwperiode zo kenmerkende brandwerende verdiepingsvloer van holle baksteen. Om die reden heeft het pand een hoge architectuurhistorische en typologische waarde.
- Het pand vertoont stijlkenmerken van de Delftse School en is daarmee zeer karakteristiek voor de wederopbouwperiode in het algemeen en voor de gemeente Brummen in het bijzonder. Tevens is het object van belang voor de gemeente Brummen door de toepassing van kenmerkende naoorlogse materialen, zoals het gebruik van betonnen ramen en lekdorpels in de gevels het achterhuis.
- Het complex is van belang voor de gemeente Brummen als exemplarisch voorbeeld van het vroeg naoorlogse werk van de architect A.H. Esseveld uit Laag-Keppel.

Stedenbouwkundige criteria:

- De boerderij heeft, mede door de forse afmetingen, een kenmerkende en beeldbepalende ligging aan de Weg naar het Ganzen Ei.
- Het boerderij heeft in combinatie met de schuren en karakteristieke erfaanleg een hoge ensemblewaarde.



Voorgevel van de boerderij



Rechter zijgevel van de boerderij.



Achtergevel van de boerderij.



Linker zijgevel van de boerderij.



De spoelkeuken



De gemetselde schouwen met inbouwkast in respectievelijk de voormalige keuken en de woonkamer





De gang met trap en gewolkte tegels



Het hang- en sluitwerk en de vensterbanken



Het achterhuis





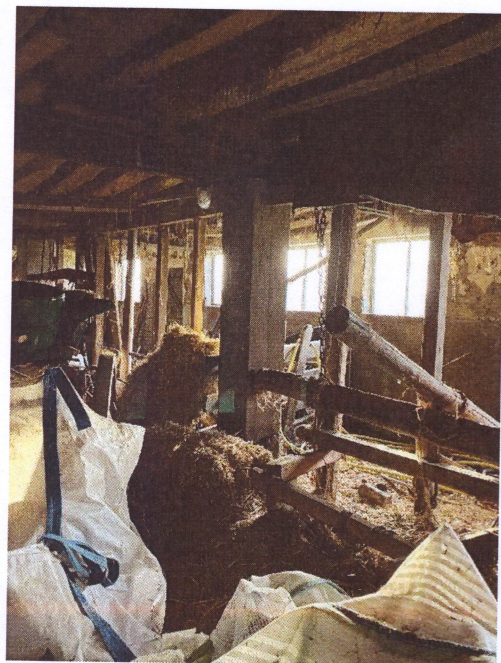
De voorgevel en rechter zijgevel van de veeschuur



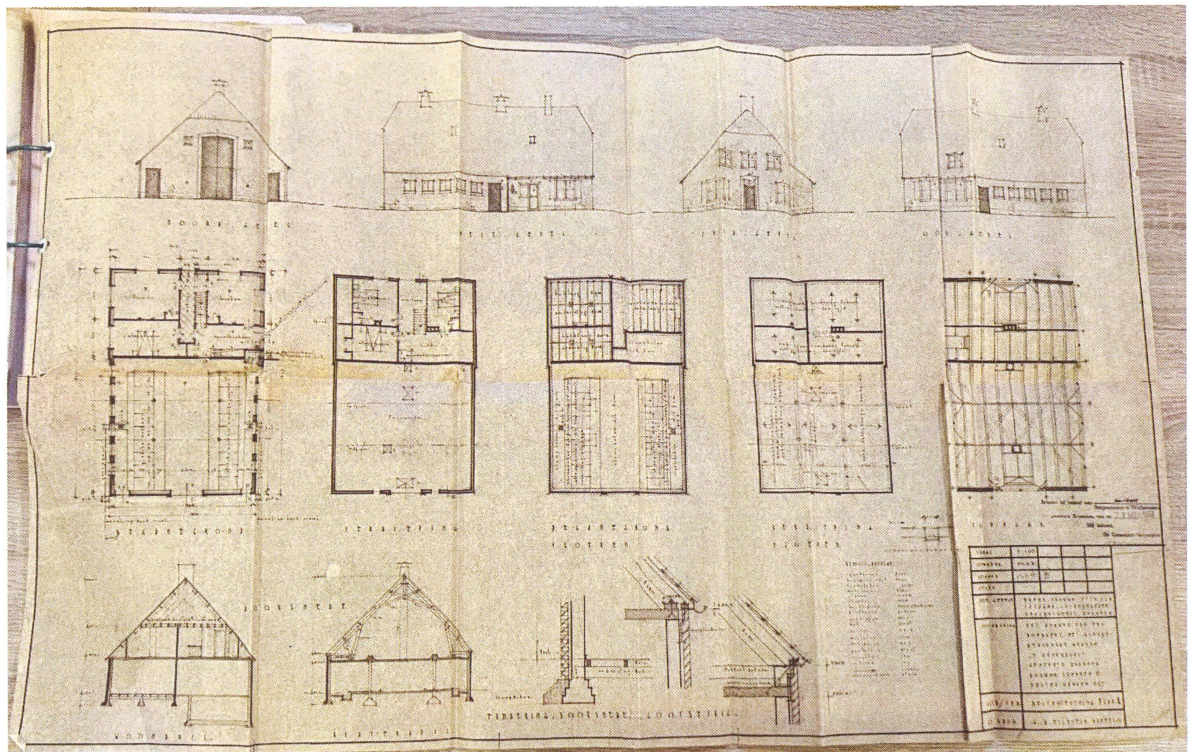
De linker zijgevel van de veeschuur



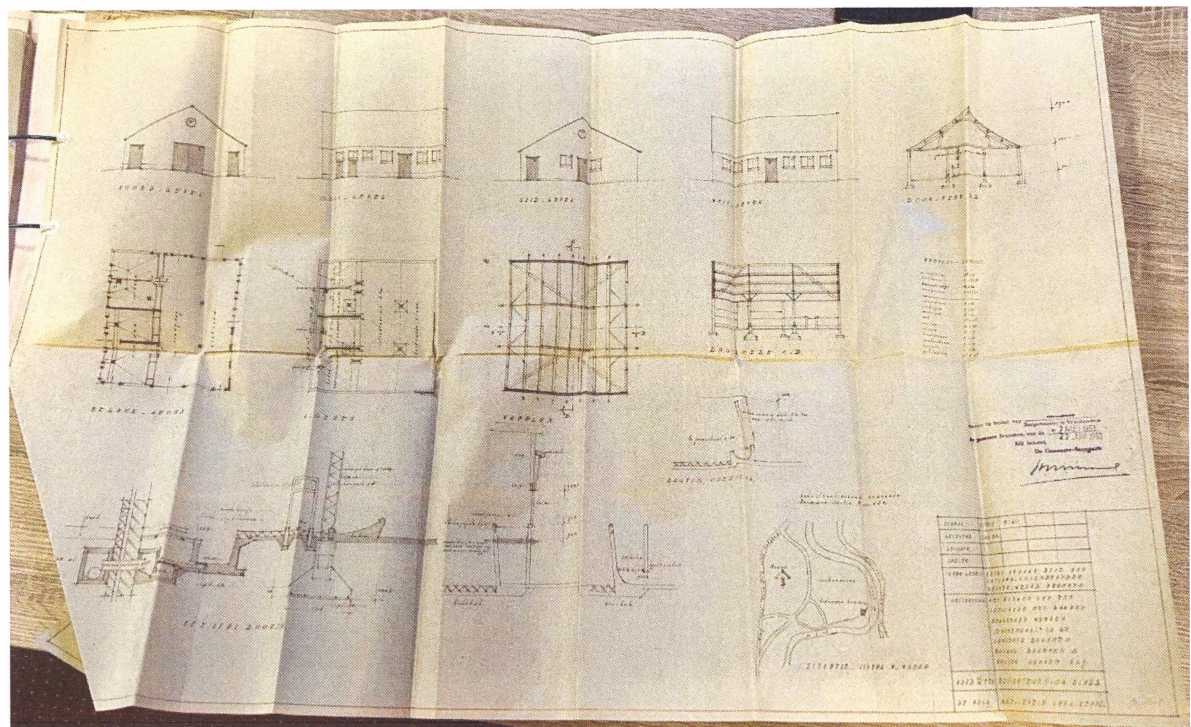
De achtergevel van de veeschuur en zicht op de zijgevel van de boerderij en de wagenloods



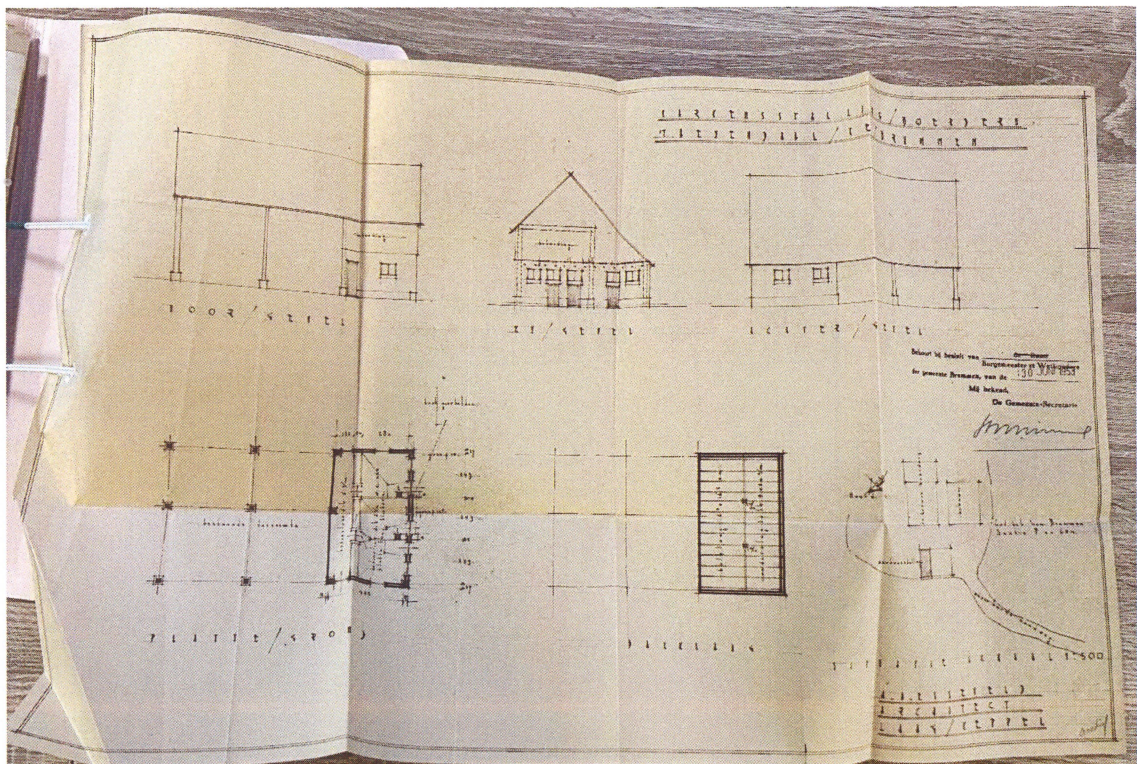
De paardenstallen en stallen voor het rundvee



Bouwtekening boerderij, 1953



Bouwtekening veeschuur



Verbouwtekening uitbreiding zaadschuur met varkensstallen, 1953